

ПІДПРИЄМНИЦТВО. МЕНЕДЖМЕНТ. МАРКЕТИНГ

УДК 332.025.12:334.012.64

Радченко Оксана Дмитрівна,
Лазутіна Людмила Олександрівна,
наукові працівники відділу
фінансово-кредитної та податкової політики
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»
oxanarad@ukr.net, lazytina_l@ukr.net

**ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЯК СКЛАДОВА СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ**

***Анотація.** У статті досліджені основні аспекти державної фінансової підтримки малого підприємництва – фермерства та сільськогосподарських кооперативів. Оцінено чинний та проектний механізми регулювання розвитку малого підприємництва через пріоритети, критерії, напрями та види фінансової підтримки. Для цього здійснено аналіз чинного законодавства, розподілу коштів програми підтримки фермерських господарств, Програми розвитку українського села на період до 2015 року, проекту Концепції розвитку фермерських господарств та кооперації а також неурядових програм підтримки малого підприємництва та сільських територій України. Сформовано робочу гіпотезу, що підтримка цих форм господарювання має здійснюватись переважно у складі політики сільського розвитку, а не лише підтримки їх виробництва. Запропоновано окремі заходи вдосконалення фінансової підтримки малого підприємництва. Очікується, що проведені дослідження сприятимуть вдосконаленню процесу фінансової підтримки малого підприємництва та будуть покладені в основу державного фінансового регулювання сільського розвитку.*

***Ключові слова:** державна фінансова підтримка; фермерські господарства; сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (СОК); сільський розвиток; Концепція розвитку фермерських господарств та кооперації; держбюджет; Укрдержфонд; механізми державної підтримки.*

Постановка проблеми. Сільський розвиток в силу історичних, політичних, економічних, геополітичних та інтеграційних чинників для України є органічним. Під ним розуміють державну політику щодо розвитку сільського господарства та сільських територій [10], як це було передбачено Програмою розвитку українського села на період до 2015 року. Разом з тим, фінансова підтримка є органічною складовою державної політики аграрного управління у всіх країнах. Тому закономірно, що напрям підтримки малого підприємництва у формі фермерських господарств та їх об'єднань є складовою цього процесу. Понад те, підтримка фермерства як форми виробництва, не має таких переваг, як у складі сільського розвитку, оскільки вони не формують вагомо значимої частки доданої вартості сільського господарства (до 6%), але є найбільш численною формою сільського підприємництва заради самозайнятості (до 70%).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку малого підприємництва у політичній, науковій, нормативній та практичній площині завжди актуальні, оскільки це вид діяльності не тільки є фактором виробництва, а й фактором соціального розвитку. Вагомий внесок у постановку та вирішення окремих проблем зробили вчені інституту аграрної економіки Дем'яненко М. Я., Малік М. Й., Месель-Веселяк В. Я., Саблук П. Т., Лупенко Ю. О., Кропивко М. Ф. та ін. [13]. Проте час і нові завдання сільського розвитку постійно вносять корективи у роль та місце таких господарств та їх об'єднань, наразі питання фінансування їх розвитку завжди актуальні.

Мета та завдання статті полягають в уточненні механізмів фінансової підтримки малого підприємництва та критеріїв їх реалізації у складі політики сільського розвитку. Для цього здійснено детальний аналіз Концепції розвитку фермерських господарств та кооперації [4]. Авторами статті раніше досліджено основні аспекти фінансової підтримки розвитку малого підприємництва через такі їх форми як фермерство та сільськогосподарські кооперативи [9; 10; 11], а також фінансове забезпечення соціальної сфери сільських територій [5]. Наразі актуальною є проблема вдосконалення цього процесу у світлі нових напрямів фінансової політики, окремим складовим цього процесу і присвячена дана стаття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток малого підприємництва на селі піднесений до рангу державних програм з часу становлення незалежності. Особлива увага приділяється формуванню фермерського укладу та створення кооперативів, що відображено у численних законах та нормативних актах.

В останні роки, у зв'язку з монополізацією галузі великими підприємствами, уряд різними заходами намагається вирівняти економічні умови діяльності усіх форм господарювання, а найбільше цього потребує малий бізнес, найтипівішими представниками якого є фермерські господарства.

Державна підтримка фермерських господарств здійснюється через Український державний фонд підтримки фермерських господарств [7], який є державною бюджетною установою та виконує функції з реалізації державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств.

Основним завданням Укрдержфонду є виконання функції з реалізації державної політики щодо становлення і розвитку фермерських господарств в установленому законодавством порядку. Основним завданням Укрдержфонду є виконання функції з реалізації державної політики щодо становлення і розвитку фермерських господарств в установленому законодавством порядку, а саме: надання фінансової підтримки фермерським господарствам через регіональні відділення Укрдержфонду; сприяння кадровому, науково-технічному забезпеченню фермерських господарств в умовах ринкової економіки; визначення розміру потреби у коштах для фінансової підтримки фермерських господарств.

На сьогоднішній день в межах чинних державних програм та наявних фінансових можливостей Укрдержфонд реалізовує лише програму надання кредитів фермерським господарствам (поворотна допомога). Відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки фермерським господарствам, затвердженого постановою КМУ від 25.08.2004 №1102, фермерським господарствам надається фінансова підтримка на поворотній основі та конкурсних засадах терміном до 5 років у сумі до 250 тис. грн за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам». Порядок і умови проведення конкурсу для надання фінансової підтримки фермерським господарствам затверджено наказом Мінагрополітики України від 02.09.2011 № 441.

У спеціальному фонді державного бюджету на 2016 рік за бюджетною програмою КПКВК 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам» було передбачено асигнування в обсязі 15,8 млн грн, а на 2017 рік – 65,0 млн грн. Розподіл їх за областями за вказаний період приведено на рис. 1. Разом з тим, фермерські господарства можуть скористатися державною підтримкою за іншими програмами підтримки суб'єктів господарювання, які діють в агропромисловому комплексі.

З приведених даних видно рейтинг областей по коштах, що спрямовуються на підтримку фермерів, лідерство утримують Кіровоградське, Дніпропетровське та Одеське відділення. Проте, це абсолютні дані, а для формування реальних рейтингів необхідно враховувати також інші прями та відносні показники: їх загальної кількості, кількості одержувачів, випуску продукції, їх земельного фонду, продуктивності праці, критеріїв повернення раніше виданих коштів тощо.

Коштів мало, але і ті не доходять до господарств. За даними аудиту Рахункової палати, згідно Звіту «Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу» від 21 березня 2017 року № 7-2, через неефективні управлінські рішення Мінагрополітики та Українського державного фонду підтримки фермерських господарств щодо розподілу бюджетних коштів, у 2016 році не використано 1008,8 тис. грн [3]. Це же контролюючий орган фіксує, що усі чинні програми підтримки сільського господарства ледве покривають 5% потреби у державній підтримці.

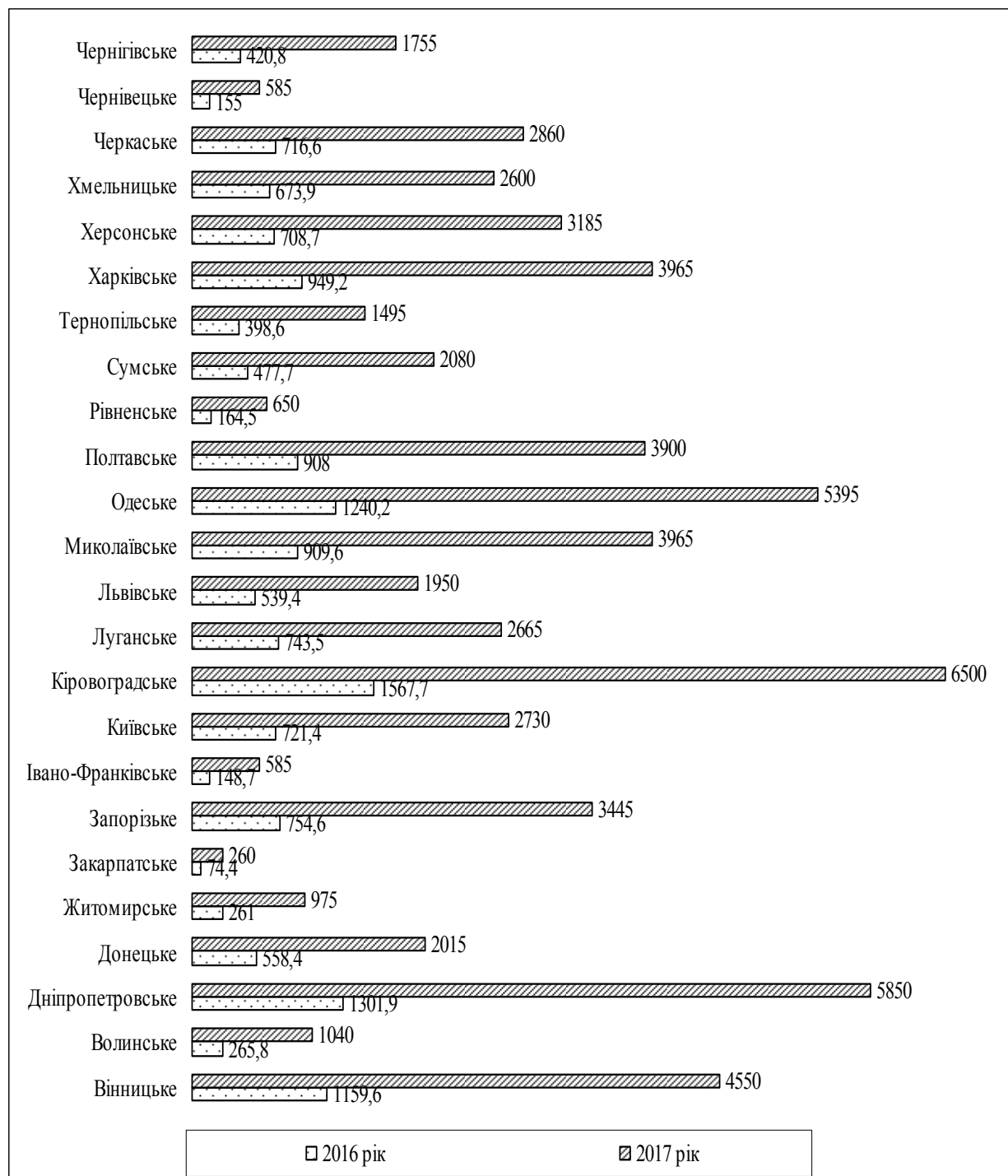

Рис. 1. Обсяги підтримки за програмою КПКВ 2801460 "Надання кредитів фермерським господарствам" на 2016-2017 рр., тис. грн
Джерело: [2].

За висновками Рахункової палати «Про результати аудиту виконання заходів державної цільової Програми розвитку українського села на період до 2015 року» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою від 28.12.2011 №1390) [3], метою якої було забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності, встановлено наступне.

У п. 2.1 «Оцінка стану забезпечення розвитку соціальної сфери та сільських територій» зазначено, що за період виконання програми за даним напрямом використано лише 2 608,0 млн грн, або 12,4% від прогнозного обсягу (21027,3 млн грн), з них кошти державного бюджету – 2377,8 млн грн. Ці кошти, зокрема, спрямовувались на розв'язання завдання забезпечення розвитку підприємництва на селі, за яким виконувався лише один захід «Надання фінансової підтримки фермерським господарствам», та використано кошти державного бюджету у сумі 378,8 млн грн, або 70,6 % від прогнозного обсягу (536,5 млн грн). Державною підтримкою скористалося 4691 фермерське господарство шляхом отримання ними безвідсоткових кредитів як на безповоротній основі (для новостворених у 2008-2010 роках), так і на поворотній основі. Попри таке незначне фінансування, у цілому, надання державної підтримки позитивно вплинуло на подальший розвиток господарств та дало можливість розширити сферу виробничо-господарської діяльності.

Нормативне регулювання фінансової підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів здійснюється відповідно до постанови КМУ від 9.03.2011 р. №272, якою затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Визначено, що «фінансова підтримка надається у розмірі 90% вартості техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва (без урахування сум ПДВ) за умови, що кооператив сплатить постачальнику техніки 10% її вартості, а між покупцем, продавцем і управлінням агропромислового розвитку обласної адміністрації буде укладений тристоронній договір. Кошти спрямовуються на конкурсних засадах сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам, членами яких є виключно особисті селянські, фермерські господарства та фізичні особи-сільськогосподарські товаровиробники, для придбання сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва» [2].

За даними, приведеними на сайті МАПіП [2], фінансова підтримка надається у розмірі 90% вартості техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва (без урахування сум ПДВ) за умови, що кооператив сплатить постачальнику техніки 10% її вартості, а між покупцем, продавцем і управлінням агропромислового розвитку ОДА буде укладений тристоронній договір. Кошти спрямовуються на конкурсних засадах сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам, членами яких є виключно особисті селянські, фермерські господарства та фізичні особи-сільськогосподарські товаровиробники, для придбання сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва.

Починаючи з 2013 року кошти державного бюджету на підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів не передбачались [1]. У 2017 році МАПіП [2] підготовлено бюджетний запит на 2017-2019 роки на підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Планується, що підтримка зміцнить матеріально-технічну базу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що у свою чергу забезпечить нарощування обсягів виробництва конкурентноздатної сільськогосподарської продукції шляхом створення доданої вартості, розширить сферу зайнятості сільського населення.

У Державному бюджеті на 2017 рік, з пакетом нормативних актів, закладено основу нової політики сільського розвитку, оскільки плануються заходи не тільки підтримки основного виробництва, але і нішевих культур та продукції для сільського господарства, а також малих підприємств. Визначено, що у 2017-2021 роках щорічний обсяг коштів Державного бюджету, які спрямовуються на підтримку, має становити не менше 1 % випуску продукції у сільському господарстві.

Найбільш претензійною на даний час є Концепція розвитку фермерських господарств та кооперації (проект) [4]. Передбачається, що виконання Концепції здійснюватиметься шляхом удосконалення державної аграрної політики, інституційного середовища, організаційно-економічного механізму, фінансового та інформаційного забезпечення і державної підтримки фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації. Окремі напрями Концепції, що стосуються тематики дослідження, приведені у таблиці 1.

У Концепції нами виділено наступні складові державної фінансової підтримки: пріоритети, критерії, напрями та механізм. Детальний їх аналіз свідчить про деякі недоліки. Зокрема, пріоритети підтримки сприятимуть створенню, оновленню та модернізації виробничих і переробних потужностей, залучення інноваційних продуктів та технологій фермерськими господарствами та їх кооперативами. Приведені два критерії відбору по землекористуванню та обсягах доходів досить обмежені. Навіть у чинних програмах застосовується критерій валової продукції, що упущено. Щодо напрямів і механізмів, то охоплено значну систему заходів, фінансування яких через різноплановість, а також повторенням заходів, – буде утрудненим.

Таблиця 1.

Складові державної підтримки фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації у світлі Концепції їх розвитку

Напрямок	Заходи	Оцінка заходів
Пріоритети підтримки	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання нарощування обсягів сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю; - розвиток діючих кредитно-фінансових механізмів та впровадження нових фінансових інструментів підтримки; - створення сприятливих умов для трансформації господарств населення у фермерські господарства, залучення молоді 	Сприяння створенню, оновленню та модернізації виробничих і переробних потужностей, залучення інноваційних продуктів та технологій фермерськими господарствами та їх кооперативами
Критерії цільових груп отримувачів державної підтримки	<ul style="list-style-type: none"> - за площею землекористування; - за обсягом доходів 	Достовірні критерії, але обмежені. При критерії площі в 100 га, підтримкою буде охоплено понад 70% господарств
Напрями державної фінансової підтримки	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання створення нових господарств; - посилення конкурентоспроможності; - стимулювання розвитку СОКів, утворених фермерськими господарствами; - стимулювання виробництва органічної продукції (сировини); - стимулювання первинної обробки та переробки вирощеної продукції; - підтримка розвитку тваринництва; - стимулювання розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства; - техніко-технологічне оновлення господарств 	Охоплено значну систему заходів, фінансування яких через широку спрямованість та різноплановість, а також за повторенням заходів, - буде утрудненим

Продовження таблиці 1.

Напрямок	Заходи	Оцінка заходів
Механізми державної фінансової підтримки	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка на поворотній основі фермерських господарств через УДФ [12]; - часткова компенсація ставки за кредитами; - фінансова підтримка СОКів; - підтримка на умовах фінансового лізингу; - підтримка здешевлення страхових платежів; - часткове відшкодування вартості формування основних засобів тваринництва та діяльності кооперативних м'ясопереробних підприємств; - часткове відшкодування вартості телиць, нетелей, корів вітчизняного походження та племінного поголів'я; - часткова компенсація вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва; - часткова компенсація витрат на закладення багаторічних насаджень та догляду за ними; - надання гарантій під інвестиційні проекти 	Відсутня чітка система та ключові прерогативи у механізмах. Не виділено заходи безпосередньо для малого підприємництва та загалом для сільського господарства, які теж без утруднення можуть фінансувати ці форми підприємництва. За чинної політики державної підтримки механізми мають вигляд далеких стратегій, а не реальних сучасних державних програм

Джерело: [складено на основі 4].

Очікувані результати, на думку авторів Концепції, передбачають: збільшення кількості фермерських господарств, які мають в обробітку, на праві власності та користування земельні ділянки загальною площею не більше 100 га на 10 %; збільшення частки фермерських господарств у виробництві валової продукції сільського господарства до 12%; збільшення кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, заснованих фермерськими господарствами самостійно або спільно з членами особистих селянських господарств на 40-50 одиниць; збільшення площі сільськогосподарських угідь, на яких вирощується та/або виробляється органічна сільськогосподарська продукція на 10 %; створення щорічно 15 нових об'єктів з первинної переробки сільськогосподарської продукції; зупинення скорочення у фермерських господарствах поголів'я великої рогатої худоби та його збільшення на 2,5 %; збільшення частки виробництва продукції тваринництва фермерськими господарствами у структурі валового виробництва до 3 %; збільшення площ багаторічних насаджень у фермерських господарствах на 15 %; збільшення рівня енергооснащеності фермерських господарств на 10 % [4].

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції знаходиться в межах 1 млрд грн щорічно, за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, інших джерел, передбачених законодавством.

На нашу думку, такі цифри не зовсім відповідають реальності. Зокрема, за результатами півріччя, із державного бюджету було виділено 1,203 млрд грн на розвиток сільського господарства, що становить близько 2 % від валової вартості аграрної продукції, на підтримку якої спрямовані бюджетні асигнування. Фінансування складає 20,68 % плану, у 2016 році було 24 %, у 2015 – 9,6 %, у 2014 – 28,9 % [1]. Основна програма бюджету-2017 Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників профінансована на 21,93 %, а 42 % коштів отримало одне птахівниче підприємство [12], при тому, що бюджет 2017 року був заявлений урядом як підтримка малого підприємництва. Наразі, основна програма передбачає розподіл коштів згідно податкових декларацій з ПДВ, тоді як далеко не всі малі господарства зареєстровані його платниками, отже навіть не є потенційними отримувачами допомоги.

Окрім приведеної Концепції, за повідомленням МАПіП, формується нова система держпідтримки через аграрні розписки, форвардні програми, кооперацію, підтримку органічного виробництва, створення агорекреаційних кластерів – інструменти, які впроваджуються для підтримки малих та середніх фермерів, яких позиціонують як основу сільськогосподарського виробництва України та запоруку сталого розвитку сільських територій, що закріплено в розділі про «Економічне та галузеве співробітництво» у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (DCFTA). Передбачається, що розвиток цього напряму сприятиме росту життєдіяльності сільських територій за рахунок диверсифікації сільської економіки, що в свою чергу, є важливим елементом розвитку економіки України на шляху євроінтеграції [2].

Проектом USAID передбачається фінансування малого і середнього сільськогосподарського бізнесу в рамках програми «Підтримка аграрного і сільського розвитку». Зокрема, цей проект реалізовує грантову програму у плодоовочевому та м'ясо-молочному секторах. Гранти за цією програмою надаватимуться малим і середнім підприємствам – виробникам сільськогосподарської продукції, підприємствам у сфері агропромислового секторі (переробка, логістика, збут), сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам [8].

Досвід МБФ «Добробут громад» з розвитку сімейних ферм, об'єднаних в сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи свідчить про необхідність підтримки розвитку сімейних ферм «як класичних представників самозайнятих форм господарювання, що мусять бути перенесені у центр аграрної, екологічної та соціальної політики й відігравати важливу роль поруч з кооперативами у забезпеченні безпеки продовольства, харчування, збільшення рівня доходів фермерів, управлінні природними ресурсами, захисті довкілля й досягнення сталого розвитку» [6], а проекти фонду підтверджують вагомість малих виробників та їх об'єднань для збалансованого розвитку аграрної економіки та розвитку сільських територій.

Висновки та перспективи подальших розвідок. З приведеного дослідження слідує, що на даний час немає чіткої системи та прерогативи у механізмах державної підтримки малого підприємництва та кооперації.

Щодо нормативного забезпечення, то воно застаріле, декларативне і не має реального впливу на ситуацію через відсутність належного фінансування на всіх рівнях.

На рівні державного механізму підтримки не виділено заходи безпосередньо для малого підприємництва в рамках сільського господарства, а це дуже важливий напрямок, якщо держава хоче розвивати товарність таких господарств. Але одночасно держава має фінансувати сільський розвиток через місцеві ініціативи, насамперед у формі підприємництва, що найбільше відповідає економічним реаліям.

За чинної політики державної підтримки механізми мають вигляд загальних стратегій, скопійованих із зарубіжного досвіду. Фінансування та його джерела не мають ні методологічного, ні методичного апарату. Більше того, досі не проведено оцінку потреби малого бізнесу у державній підтримці. Наразі, через засоби ЗМІ та інтернет, фермери відкрито заявляють, що допомоги від держави не одержують і навіть не вірять у таку можливість, оскільки всі кошти через аграрне лобі отримують агрохолдинги, насамперед птахівничі.

Тому, питання розробки системи та механізмів державної підтримки малого підприємництва залишається відкритим. Якщо цю нішу форм господарювання визнати формою самозайнятості, необхідно посилювати притаманні їй функції і розглядати фермерство як форму розвитку сільських територій, як це було передбачено Програмою розвитку до 2015 року, з розширеним фінансуванням та системними заходами, а не форму рівноправного з крупними агроформуваннями виробництва. Якщо ж на них покладається саме така функція, то завданням є створення

рівноправного середовища, що мало ймовірно, оскільки холдинги діють за межами чинного правового поля.

Ймовірно, оптимальним варіантом є поєднання цих заходів та виділення завдань державної фінансової підтримки фермерства та кооперації й складі сільського розвитку та сільськогосподарського виробництва. Конкретизація заходів та механізму такого підходу є предметом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Веб-портал Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]. Джерело доступу: treasury.gov.ua/
2. Веб-портал Міністерства аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://minagro.gov.ua/>
3. Веб-портал Рахункової палати України [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk>
4. Концепція розвитку фермерських господарств та кооперації (проект) [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/kontseptsiya-rozvitku-fermerskikh-gospodarstv-ta-silskogospodarskoji-kooperatsiji-na-2018-2020-roki>
5. Лазутіна Л. О. Удосконалення фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери сільських територій / Л. О. Лазутіна // Науковий вісник Полісся. – 2015. – Вип. 4. – С. 110-115.
6. МБФ «Добробут громад» [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://dobrobut-hromad.org/>
7. Про Укрдержфонд [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://udf.gov.ua/ukrdergpro>
8. Проект USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку» [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <https://www.facebook.com/usaids.ards/>
9. Радченко О.Д. Державна підтримка обслуговуючої кооперації у світлі наукової спадщини академіка І.І.Лукінова. // Наукова спадщина академіка І.І. Лукінова та її значення в трансформаційних процесах АПК (Лукіновські читання). – К. : ННЦ «ІАЕ», 2014. – 116 с. (с.97-105).
10. Радченко О.Д. Державна підтримка сільського розвитку [Електронний ресурс]. Джерело доступу: http://sophus.at.ua/publ/2013_04_18_19_kampodilsk/20
11. Радченко О.Д. Інститут державної підтримки малих підприємств у сільському господарстві [Текст] / О. Д. Радченко // Економіка АПК : Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2011. – N 11. – С. 60-66.
12. Сайт АгроПолітКом [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <https://agropolit.com/>
13. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року // За ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012, – 182 с.

References

1. Web-portal of the State Treasury of Ukraine. Retrieved from treasury.gov.ua/ (in Ukr.)
2. Web-portal of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Retrieved from <http://minagro.gov.ua/> (in Ukr.)
3. Web-portal of the Accounting Chamber of Ukraine. Retrieved from <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk> (in Ukr.)
4. Concept of development of farms and cooperatives (project). Retrieved from <http://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/kontseptsiya-rozvitku-fermerskikh-gospodarstv-ta-silskogospodarskoji-kooperatsiji-na-2018-2020-roki> (in Ukr.)
5. Lazutina L.O. (2015). Improvement of financial support for the development of the social sphere of rural areas. *Naukovyy visnyk Polissya*, Vyp. 4, 110-115 (in Ukr.)
6. ICF "Community Welfare". Retrieved from <http://dobrobut-hromad.org/> (in Ukr.)
7. About the Ukrderzhfont. Retrieved from <http://udf.gov.ua/ukrdergpro> (in Ukr.)
8. USAID Project "Support for Agrarian and Rural Development". Retrieved from <https://www.facebook.com/usaids.ards/> (in Ukr.)
9. Radchenko O.D. (2014). State support of service cooperation in the light of the academic heritage of academician I.I. Lukinov. *Scientific heritage of academician I.I. Lukinov and its significance in the transformation processes of the agroindustrial complex (Lukinsky reading)*. Kyiv: NNTs «IAE», 97-105 (in Ukr.)
10. Radchenko O.D. (2013). *State support for rural development*. Retrieved from http://sophus.at.ua/publ/2013_04_18_19_kampodilsk/20 (in Ukr.)
11. Radchenko O.D. (2011). Institute for State Support of Small Enterprises in Agriculture *Economy of agroindustrial complex*, 11, 60-66 (in Ukr.)
12. Site *AhroPolitKom*. Retrieved from <https://agropolit.com/> (in Ukr.)
13. *Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till 2020* (2012). In Yu.O. Lupenko, & V.Ya. Mesel'-Veselyak (Ed.). Kyiv: NNTs «IAE» (in Ukr.)

Radchenko Oksana Dmitrievna

Lazudina Lyudmila Alexandrovna

Researchers of the Department of Financial-Credit and Tax Policy

National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics"

oxanarad@ukr.net, lazytina_l@ukr.net

**FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL ENTERPRISE
AS A COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE**

Abstract. Introduction. Rural development due to historical, political, economic, geopolitical and integration factors for Ukraine is organic. Under it, they understand the state policy regarding the development of agriculture and rural areas. financial support is an integral part of the state policy of agrarian administration in all countries. It is therefore natural that the direction of supporting small businesses in the form of farms and their associations is part of this process.

Purpose. Clarification of the mechanisms of financial support of small business and criteria for their implementation as part of rural development policy.

Results. The working hypothesis is formed that support of these forms of management should be carried out mainly within the framework of the rural development policy, and not only support of their production according to criteria of the size of the land bank and profitability. The current and project mechanisms of realization of the directions of the state financial regulation of small business development through the priorities, criteria, directions and types of support are investigated. For this purpose, the analysis of current legislation on support for small business forms, distribution of funds for the program of support of farms by oblast, the Ukrainian Village Development Program for the period up to 2015, the draft Concept for the development of farms and cooperatives, as well as non-governmental programs for supporting small businesses and rural areas of Ukraine. It has been established that, with a significant number of programs foreseen for agriculture in the state budget, only one farmer is currently operating – providing turnaround assistance, and cooperation is not being funded since 2013. Despite a significant package of normative regulation of this problem, due to the lack of funds, these forms of management remained virtually beyond the state support.

Originality. Some measures to improve the financial support of small businesses are proposed through their involvement in rural development programs, and not only in the production support program. It is expected that the research will contribute to improving the process of financial support for small businesses at the level of economic and social incentives in the light of the requirements of international legislation, the need to bring domestic entrepreneurship closer to European standards, to formulate a new budget policy and will be placed in the new state financial regulation of rural development.

Conclusion. From the above study it follows that at present there is no clear system and prerogatives in the mechanisms of state support for small business and cooperation.

Regarding normative support, it is obsolete, declarative and has no real impact on the situation due to the lack of proper funding at all levels.

Under the current policy of state support for financing and its source there is neither a methodological nor a methodical apparatus, no evaluation of the needs of small businesses in state support has been conducted.

If this niche forms of economic activity is recognized as a form of self-employment, it is necessary to strengthen the functions inherent to it and consider farming as a form of development of rural areas, with increased funding and systemic measures.

Probably the best option is to combine these measures with the allocation of tasks of state financial support to farming and cooperatives and the composition of rural development and agricultural production. The specification of the measures and mechanism of such an approach is the subject of further research.

Keywords: state financial support; farms; agricultural servicing cooperatives (SOCs); rural development; the Concept of development of farms and cooperatives; the state budget; Ukrainian state fun; the mechanisms of state support.

Одержано редакцією 02.08.2017 р.
Прийнято до публікації 03.08.2017 р.

УДК 658:005.332.4

Харинович-Яворська Діана Октавіанівна
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
yavorska_d@ukr.net

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Анотація.** Досліджено та узагальнено сучасні підходи до процесу розробки конкурентної стратегії суб'єктів господарювання. Обґрунтовано основні етапи розробки та реалізації конкурентної стратегії суб'єктів господарювання. Визначено вимоги до формування конкурентної стратегії та фактори, що її обумовлюють. Запропоновано варіант поетапного формування та реалізації конкурентної стратегії, який передбачає застосування специфічних процедур, а саме застосування збалансованої системи показників для кожної із підсистем управління і методичного обґрунтування та пояснює систему вибору стратегічної поведінки суб'єктів господарювання в конкурентному середовищі. Систематизовано стратегічні цілі управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність; конкурентні переваги; конкурентна стратегія; конкурентне середовище; стратегічне управління; збалансована система показників; стейкхолдери; підсистеми управління; ключові фактори успіху (KPI); інформаційні потоки.*

Постановка проблеми. Перехід економіки України на інноваційний шлях розвитку зумовлює формування механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в умовах мінливого навколишнього середовища, тому існує необхідність подальших теоретико-практичних досліджень у цьому напрямі. Ураховуючи нестабільність ринкових процесів, посилення конкуренції та підвищення вимог споживачів до якості продукції, особливе місце в системі зміцнення конкурентної позиції займають розроблення та реалізація конкурентної стратегії, що дасть змогу суб'єктам господарювання досягти довгострокових результатів у своїй галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення частини нерозв'язаної раніше проблеми. Процес розробки конкурентної стратегії суб'єктів господарювання досліджувала значна кількість зарубіжних вчених, зокрема: І. Ансофф, П. Друкер А., Г. Мінцберг, М. Мескон, М. Портер та багато інших. Серед вітчизняних науковців: О. Березін, Л. Довгань, А. Міщенко, В. Немцов, О. Сумець, та ін. [1]. Останнім часом проблемою формування стратегій суб'єктів господарювання, а також підвищення ефективності їх використання, займаються і такі вітчизняні науковці, як: А. Беседіна [2], О. Ковтун [3], Ю. Короленко [4], О. Криворучко [5], Ю. Лисиченко [6], Ю. Орловська [7], О. Панченко [8], Н. Прищепа [9], В. Соколенко [10]. Отже, для формування міцної позиції підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках слід здійснювати моніторинг конкурентного середовища для своєчасного виявлення і прогнозування ситуацій, що впливають на конкурентну позицію підприємства, проводити оцінку його конкурентних переваг та формувати і реалізовувати ефективні конкурентні стратегії. Вирішення цих завдань криється в можливостях побудови ефективних рішень для впровадження конкурентної стратегії суб'єктів господарювання.

Метою статті є розвиток теоретико-методичних засад у сфері стратегічного управління підприємством.

Викладення основного матеріалу. Оцінювання конкурентних переваг суб'єктів господарювання на основі інтегрального показника з використанням збалансованої системи показників та встановлення рейтингу з урахуванням їх стійкості. Таке оцінювання дозволить встановити рівень конкурентних переваг суб'єктів господарювання у порівнянні з іншими підприємствами, визначити успішність їх функціонування у конкурентному середовищі та розробити заходи управлінського впливу в межах реалізації конкурентної стратегії.

Погоджуємося з думкою І. М. Парасій-Вергуненко, яка стверджує, що зводити економічний аналіз лише до “аналізу відхилень”, як це трактується деякими іноземними